

20. Česká próza a poezie po 2. sv. válce

Poezie

Vítězslav Nezval /1900–1958/ ČESKO

- básník, prozaik, dramatik
- poetismus, surrealismus, socialistický realismus
- za svůj domov považuje Šamikovice na Vysočině
- otevřenost, temperament → snadno navazuje kontakty s lidmi
- přátelství s Wolkrem, Bieblem, Vančurou...
- spontánnost, představivost, potřeba přijímat stále nové smyslové vjemy a citové prožitky
- člen Devětsilu, silný komunista
- dává svou poezii do služeb lidově socialist. státu
- jeho díla dosti rozdílná
- tři poémy:

1. *Stalin*

- z ohledu uměleckého nejhorší

2. *Zpěv míru*

- láska k rodné zemi a Praze, spojeno s láskou ke všem lidem, kteří chtějí mír
- chce mír, aby se nebojovalo a člověk byl dlouho živ a žilo by se lépe

3. *Z domoviny*

- rozsáhlá báseň/básn.sbírka
- název podle hudeb. skladby B. Smetany
- píše v době těžké nemoci → obrací se k rodnému kraji, láska k rodné zemi
- v historii jeho vesnice se promítá historie celého národa

Až – neznám. část; časté opakování tohoto slůvka; až bude svět špatný, máme pít jeho básně jako čaj

Historický obraz – sbírka

- třetí část věnována osvobození (děkuje za něj, za mír, oslavuje Rudou armádu)

Přišli včas – báseň

Chrpy a města; Křídla – básn. sbírky, projevuje se v nich socialist. angažovaná poezie, hl. ale vzpomínky na jeho život (milostná a přírodní poezie)

Jaroslav Seifert /1901–1986/ ČESKO

- Nobelova cena
- nejvýznamnější osobnost české poezie
- novinář, spisovatel, hl. básník
- hájí právo na samostatnost
- proletářská poezie → poetismus
- levicově orientovaný, v komunistické straně × vyloučen (není pro bolševizaci)
- není propagován (nechce psát agitační poezii)

Šel malíř chudě do světa

- různorodá sbírka pořízená k různorodým kresbám Mikoláše Alše
- básně opěvující krásy čes. vlasti → vlastenecké, je rád, že Česko je jeho domovem

Hora Říp – báseň

- uvědomuje si krásu domova a sepjetí s ním
- Říp symbolem České země

Básník a jiná řemesla – báseň

- i básník je řemeslníkem (řemeslo jako každé jiné)
- snaha charakterizovat řemesla (kominík – nosí štěstí, bednář – dělá bedny, sudy na víno a pivo, kovář – ková podkovy, tj. symbol štěstí → oblíbení)
- básník nemá tolik oblíbení – ne všichni rozumí jeho veršům → věčně bez peněz

Babiččina truhla – báseň

- vždy skrývá staré věci, zvláštnosti, k nimž chováme určitou úctu
- asociace s babičkou od Němcové → v truhle se schovává i to, co Němcovou čeká v životě → symbolem její slzy

Píseň o Viktorce

- básnická skladba
- srovnání osudu Němcové s Viktorou → obě tragický osud (každá jinak), nešťastná láska
- láska = nejkrásnější cit; oslava lásky v mezihře

Oldřich Mikulášek /1910–1985/ ČESKO

- básník
- původně dělník → také v Čsl. rozhlasu → redaktor Lidových novin
- manželka ředitelkou brněnské České televize
- těžké zranění → následky do konce života
- vztah k Brnu a jižní Moravě
- samizdatový spisovatel → publikovat může až po roce 1980
- také navazuje na Halase
- v některých básních využívá motivu trávy (symbol života – roste i na těch nejneprístup. místech)

Pulsy – sbírka

Ortely a milosti – sbírka

Václav Renč /1911–1973/ ČESKO

- básník, dramatik a překladatel
- představitel katolického ruralismu
- ve vězení údajně pro špionáž v prospěch USA
- řeší otázky mravnosti („byla nějaká doba mravná, nemravná?“)
- filozofie doby, lidská důstojnost

Jiří Kolář /1914–2002/ ^{ČESKO}

- básník a výtvarník, celosvětově známý (hl. díky kolážím a experiment. umění)
- od 60. let zakázaný
- podepisuje Chartu 77
- ztvárňuje pocity ze života ve velkém městě, kde na člověka vše padá – „město člověka ubíjí, ale je zde nejvíce života a je nejrozmanitější, se všemi klady a zápory“
- městské periferie (okrajové části města) – zde se sřetává město s přírodou, příroda většinou bohužel prohrává

Josef Kainar /1917–1971/ ^{ČESKO}

- všestranný autor (básník, dramatik, překladatel, novinář; ilustrátor, kreslíř vtipů, fotograf, hudebník)
- učitel VŠ → po uzavření VŠ mnoho zaměstnání
- v rozhlase dělá tzv. rozhlázky, ve kterých přístupnou formou seznamuje mladší posluchače s děním
- počátky tvorby ovlivněny existencialismem
- ironie, zpěvnost, příběhovost, hovorový (místy i vulgární) jazyk, odpor ke konzervatismu
- navazuje na Halase, na jeho pesimismus (to se v tehdejší době nenosilo)
- všímá si rubu a líce moderní civilizace (neopěvuje přitom socialismus)
- centrem jeho zájmu člověk jako jednotlivec – nadšení z různorodosti, bohatství života (bohužel je člověk závislý na moderní civilizaci → ta ho ničí)
- časem optimismus ustupuje do pozadí

Nové mýty – sbírka

- pocit odcizení
- vzpomíná na drastickou minulost

Vlak s vězni

- báseň; převoz vězňů za nelid. podmínek, i tato hrůza je dílem člověka (člověk není jen dobrý)

Stříhali dohola malého chlapečka

- báseň; zhudebněná
- zpochybňuje mýtus nového spravedlivého světa
- v plné míře ironie, sarkasmus, existencialismus, odcizení a absurdita
- stříhaný chlapeček sedí na železné židli, v bílé zástěře kolem krku, nesmí se pohnout, je chycen → zabven dětství, uvězněn v dospělosti

Člověka hořce mám rád – sbírka

- jeho láska k člověku zahořklá, má jej ale rád i s jeho chybami

Veliká láska – sbírka

- napsaná „na objednávku“ (aby mohl pokračovat v tvorbě)
- prý nesnáší všechny odpůrce socialismu

Český sen – sbírka

- pohled na čes. minulost – je až kýčovitá (idealizuje skutečnost)
- ve snu se mu promítají boje, jimiž musel národ projít

Taková láska

Lazar a píseň – sbírka

- vyprovokování kritiků obecnou češtinou

Moje blues – sbírka

- ovlivněno pomalým rytmem blues
- osamocení člověka

Jan Pilař /1917–1996/ ^{ČESKO}

- nejen básník (překladatel, redaktor...)
- z rozvětvené rodiny umělců
- vyrůstá na Klatovsku
- koncentrační tábor (po Opletalově pohřbu)
- studia FJ, doktorát na FF → působí zde jako docent srovnávacích literatur
- umělecky nejlepší: klatovská a pošumavská poezie

Pohled do očí

- sbírka
- dojmy z cest, srovnávání cizích zemí s domovem, láska k domovu

Karel Boušek /*1922/ ^{ČESKO}

- *Ústí nad Orlicí
- básník a politický pracovník
- lyrické verše o kraji
- poezie socialistická, přírodní a milostná

Malý herbář léčivých slov – sbírka

- zabývá se bolestmi (fyz. i psych.), i dobré slovo může pomoci léčit

Cytostatika (= léky zpomalující rakovinu) – báseň věnovaná rakovině, věří, že lékaři na ni objeví lék

Miroslav Holub /1923–1998/ ^{ČESKO}

- také zakázána díla
- mnoho cest do ciziny → odvozuje si zápory Čsl.
- na straně Pražského jara '68
- lékař → poezie z lékař. prostředí, tvorba až morbidní (patolog)

Kam teče krev

Takzvané srdce

Karel Šiktanc /*1928/ ^{ČESKO}

- básník, prozaik, žurnalista
- zakázaný

- některá díla dosti filozofická, ovlivněn existencialismem
- díla staví na jazyk. protikladech (využití obecné češtiny, tvoří novovary, využití archaických slov) → kontrasty jak v jazyk. podobě, tak v životě

Miroslav Florian /1931–1996/ ^{ČESKO}

- oslava socialismu, autor poezie všedního dne
- publikuje v časopise Československý voják
- kvalitní poezie pro děti

Jaro, napověz

- předškolním dětem
- obvykle čtyřverší
- navazuje na sládkovský typ poezie (jednoduchá forma, pravidelný verš a rým, učít děti seznamovat se s uměleckou lit., dát zákl. ponaučení do života nenásilnou cestou)

Bedla – stojí, ráda by si sedla s pletením, noha jí už dřevěná

O co – šneček neumí udělat tečku, jen čáru

Lečo – jak se vaří lečo

Václav Hrabě /1940–1965/ ^{ČESKO}

- básník
- představitel Beat generation v Čechách (→ uvažuje se, zda jeho smrt byla sebevražda či nešťastná náhoda – otrava svítíplynem)
- svou tvorbu často spojuje s jazzem
- obdivuje svět („krásně ztřeštěný“)
- jeho tvorba přijímána s určitými rozpaky
- jeho poezie má vliv na „zpívající básníky“ (Kryl, Nohavica...)

Jiří Žáček /*1945/ ^{ČESKO}

- ČVUT → stavař
- brzy opouští své povolání → literatura
- optimistická, úsměvná, vtipná, dosti čtená poezie
- radost ze života, ale zároveň nenásilná kritika součas. života
- také poezie pro děti

Ráno moudřejší večera

- milostné verše inspirované cestou do Itálie
- vlastní obrázky

Mezi řečí

- jemný humor – je potřeba mu porozumět, abychom odhalili smysl

Text-appeal

- podtext: *Popěvky, odrhovačky a blues z let 73–94*
- také až vulgární čeština
- obvykle pravidelný verš a rým

- sympatizuje spíše s antihrdiny, kteří se ne vždy chovají podle pravidel
- také spotřební styl života

Písnička o škaředých holkách

Aprílová škola – pro děti; vlastní obrázky

Báseň o berušce (ať půjčí tečku za větu)

Pro slepičí kvoč – pro děti

Splašený fašinet

Kolik má Praha věží

Mosty

Počítání oveček

Jak šli bratři pro kládu

Zpívající básníci

- zakladatelé **Suchý** a **Šlitr**

- často si i sami skládají melodie, nebo jejich spolupracovník šije básním melodie na tělo

- protestní písně – často protest skryt v symbolech, jinde ale jasně znatelný → autoři opuštějí ČR (Kryl) – v zahraničí ale nepochopeni → po návratu objevují (po prvotním nadšení) zápory nového režimu

- vystupují po roce 1989

- rozdílní (někteří 1–2 sbírky a v tvorbě dál nepokračují)

- rozmanitá poezie

- směřuje často až k vulgarismu → lidé rádi čtou

- nevíme zda neupadnou v zapomnění (těžko dnes posuzovat)

Jaroslav Hudka /*1947/ ^{ČESKO}

Ivo Jahelka /*1954/ ^{ČESKO}

- zpívající právník, vychází ze své právnické praxe

- humorné zpracování příběhů

- několik výborů z písní

- často v názvu písně pojem balada

Balada o sebepečkování dvou pomocných dělníků

- dva dělníci se dohodnou, že jeden druhému zlomí ruku → nemusel by do práce × nepovede se – ten druhý si zlomí o záchodovou mísu nohu

Balada paterní

- muž vytáhne tonoucí dívku, ta vděčná navrhne ať se u ní osuší, pijí alkohol, vyspí se spolu a ona otěhotní → pak žaluje muže, že je otcem jejího dítěte a on nechce platit – ale takový je život

„Poprvní jste vytáhnul včas, silná byla vůle, podruhý jste vytáh‘ pozdě k vaší velký smůle!“

Próza

Historická próza

- poměrně silná tradice → po roce 1945 na ni hist. próza navazuje
- od 50. let velké množství hist. děl (až příliš)
- mnoho autorů soustředěných se jen na hist. prózu (← je špatný současný stav, nemají o něm psát → píšou raději o hist. událostech a snaží se ukázat podobnost mezi minulostí a současností)
- vývoj ovlivněn tehdejší dobou
- tehdejší cenzura tato díla tolerovala
- reakce:
  - na výročí (hl. rok '78)
  - 1278 – †Přemysl Otakar II.
  - 1378 – †Karel IV.
  - velká úspěšná výstava o Karlu IV.
  - antropologický výzkum ostatků přemyslovců (podle lebky konstrukce podoby obličejů – dnes zpochybňováno, něco pravdy na tom ale je)
  - velký zájem o přemyslovce
  - píšou o významných osobnostech
- soc. kritika chce vznik děl z dějin dělnického hnutí × nevychází to → začíná se vyzdvihoval dílo Jiráka (soc. kritika v něm vidí obyčejné lidi)

Antonín Zápotocký /-/ ČESKO

- pochází z dělnické rodiny, má k současné problematice velmi blízko
- trilogie věnovaná dělnictvu:

Vstanou noví bojovníci

- o počátcích působení soc. demokracie u nás
- zde ztvárněna postava jeho otce

Bouřlivý rok 1905

- revoluce v carském Rusku – potlačena × uvolňuje částečně cestu podnikání
- nebezpečí přenesení revoluce do Rak.-Uh. (hl. do Čsl.)

Rudá záře nad Kladnem

- události dob vzniku komunist. strany – odštěpení levice ze soc. demokracie

Vladimír Neff /1909–1983//ČESKO

- z dobře situované rodiny (obchodnické)
- jako mladík vyslán do ciziny do obchodních domů (v Brémách, ve Vídni)
- po návratu do Českoslov. pokračoval krátký čas v této činnosti – od 30. let spisovatelem
- hlavní díla uveřejněna po válce

Sňatky z rozumu (pentalogie) – *Sňatky z rozumu, Císařské fialky, Zlá krev, Veselá vdova, Královský vozataj*

- velice široká románová pentalogie
- zfilmováno (1. seriál u nás)
- osudy dvou podnikatel. rodin v Praze – Bornů a Nedobylů, osud několika generací (od 50. let 19. stol. až do r. 1945)
  1. díl: *Sňatky z rozumu*
    - historický jazyk, líčení, psychologie postav, dialogy, vykresluje Prahu 19. stol.
    - život podnikatelů – uzavřou výhodné sňatky, získají kapitál pro podnikání
    - soukromé osudy vázány histor. událostmi: Prusko Rakouská válka, stavba železnice Plzeň–Praha
    - končí katastrofou, obě manželky přijdou o život při železničním neštěstí

Trilogie ze 16. stol.

1. *Královny nemají nohy*

2. *Prsten Borgiové* (vždy skrývá jed)

3. *Krásná čarodějka*

- hlavní hrdina všech 3 dílů Petr Kukaň z Kukaně (jakoby šlechtické jméno, ale žádný takový rod u nás neexistoval)
- je zatahován do skutečných historických dějů, postupně jsou historické děje smyšlené, na jeho cestě ho doprovází Libuše a není psáno, jestli je skutečná nebo sen

+ pdf od Lucky (str. 25–29)

Současná próza

- lékařské prostředí, vesnice, mládež a drogy, příroda

DETEKTIVKA

Agatha Christie /1890–1976/ ANGLIE

- světově nejznámější spisovatelka všech dob
- autorka oblíbených kriminálních a detektivních příběhů
- postavy: detektiv Hercule Poirot, slečna Marplová

Georges Simenon /1903–1989/ BELGIE

- umírá v Lausanne, Švýcarsko
- autor detektivek
- postava: komisař Maigret

Frederic Forsyth /*1938/ ANGLIE

- novinář a autor románů, převážně špionážních

Den pro šakala

- román, film. zprac. Šakal
- téměř thriller
- pokus o vytvoření postavy nedopadnutelného profesionálního vraha

Archiv Odesa

- román

BESTSELLER (Simmel, Cook, Hailey)

Arthur Hailey /1920–2004/ ANGLIE

- nežije jen v Anglii
- vybírá si neobvyklé prostředí (člověk běžně nezná)
- hrdinu uvádí do mezní situace, kolem které se pak odvíjí bohatý děj

Letiště, Hotel, Penězoměnci (=banky)

Johannes Mario Simmel /1924–1940/ RAKOUSKO

- autor společenských románů, dramatik, píše německy
- 90. léta – v Americe oceněn za humanistické poslání svých her
- často netypické názvy knih vyjadřující často hlavní myšlenku knihy

Všichni lidé bratry jsou

- příběh dvou pokrevních bratrů, kde jeden z nich usiluje o život druhého, ale nakonec je zabit sám

- prostředí: „velký svět“ (točí se v něm peníze, váleční zločinci si v něm žijí pohodově, bují v něm kriminalita)

A s klauny přišly slzy

- genové inženýrství → klauni
- vědecké výzkumy mohou být zneužity → slzy

Všechno přiznávám, všechno

- hrdina se dovídá, že brzy zemře → začíná vyvíjet nebývalou aktivitu na všech možných frontách; dozvídá se také, že je otcem postiženého dítěte → pod vedením

ředitele školy dítěte sepisuje paměti, v nichž vše přiznává (své zločiny...) a vše si uvědomuje

Moje matka se to nikdy nesmí dozvědět

- chlapec má špatné vysvědčení → řeší, co s tím (maminka těžce nemocná – pravda by jí ublížila) → nepřijde radši domů a potlouká se světem, dostává se z jednoho maléru do druhého (= mnohem větší ublížení matce); nakonec vše končí dobře

Robin Cook /*1940/ USA

- spisovatel a lékař
- romány dobrodružné, lékařství, mezní situace (X román Sfinga)

Stážista

- autobiogr. prvky, vzpomínky na začátky práce lékaře, na učení zásad lékařské etiky

Osudná léčba

- jeden z prvních románů vyvolávajících ve čtenářích pozornost
- lidé se přicházejí léčit do nemocnice a z nejasných důvodů umírají → zjištění, že pod postel někdo umístil rentgenové zařízení → umírají na ozáření → pachatel je vyšinutý zaměstnanec

Deformace

- o nečistých praktikách farmaceutických firem → manipulují s lékaři, aby předepisovali jen jejich léky (prý téměř neexistuje lékař, který by nikdy nepřijal nějaký úplatek)

Robert Merle /1908–2004/ FRANCIE

Malevil

- lidstvo umírá při výbuchu bomby, přežívá jen několik lidí – ti nemají dostatek znalostí (neuchovávají všechny poznatky lidstva) a ve svém vývoji se vrací zpět
- zamyšlení nad technickým pokrokem: neměli by lidé změnit styl života?
- cyklus hist. románů z fr. dějin 16. a 17. st.
- jednotl. romány se dají číst samostatně
- student medicíny prožívá svůj život na pozadí velkých hist. událostí a také se na nich podílí